

**VAN
MENS**

**TOT
MENS**

INHOUD

Voorwoord	7	Samen in gesprek <i>Over de verbindende kracht van gespreksgroepen</i>		Samen op reis in de wereld... en het leven van Bert <i>Over zingeving in het woonzorgcentrum</i>		Deel II Van het verleden naar de toekomst van zingeving	217
Deel I Voor mensen door mensen: in de praktijk	13	Sara Dubois en Esther Meuwis	70	Linda Geeraerts	134	Vijf vrijzinnig humanistisch consulenten in gesprek <i>Over het heden, het verleden en de toekomst van de vrijzinnig humanistische morele begeleiding</i>	
Wanneer alleen zijn geen keuze is <i>Over eenzaamheid en verbindend contact</i> Yvon Bartelink	14	Nuchter blijven zonder dogma's <i>Over de lotgenotengroepen van SOS Nuchterheid</i> Danny Pang Tingwai	84	Afscheid nemen van het leven <i>Over euthanasie</i> Britt Finaut en Hilde Lievens	147	Ulrike Dausel	218
Op zoek naar kleur <i>Over existentiële kwetsbaarheid</i> Linde Waeyaert	27	Als een kaartenhuis <i>Over rouw en verlies</i> Melina Clijsters	92	Een aaneenschakeling van dagen zonder doel <i>Over morele bijstand in detentie</i> Jan Kuilman	161	Deel III De theorie vanuit de praktijk	227
Op verhaal komen <i>Over zinervaring bij armoede</i> Ulrike Dausel	41	Wanneer verdriet in de schaduw blijft <i>Over abortus</i> Eva Oris	105	Vijftig tinten <i>Over diversiteit</i> Bruno Cappelle	176	Zelf maar niet alleen <i>Over de methodiek en specificiteit van vrijzinnig humanistische begeleiding</i> Winnie Belpaeme en Kathleen Van Steenkiste	228
Een ladder uit de put <i>Over gesprekken met kinderen en jongeren</i> Katrien Callens, Bert Goossens, Karen Moulart en Katrien Stynen	54	Het tussenin <i>Over zin zoeken in het ziekenhuis</i> Cin Boelens	120	Brussels Airport slaapt nooit <i>Over er zijn op de luchthaven</i> Kenzy Dekimpe en Yvan Dheur	188	Biografieën van de auteurs Bronnen	285 285
				De mens achter de camouflage <i>Over het zoeken naar zin, plicht en waarheid bij Defensie</i> Cindy De Meyer en Alexandra Rondas	202		

**'DENK VOOR JEZELF,
ZORG VOOR ELKAAR'**

VOORWOORD

Wie vandaag in een huisvandeMens binnenstapt of een afspraak met een vrijzinnig humanistisch consulent maakt, zal geen grootse gebaren, geen ingewikkelde rituelen en geen vooraf vastgelegde antwoorden ontdekken. Wat je er wél vindt, is een mens die luistert. Iemand die tijd maakt. Iemand die naast je gaat zitten, zonder oordeel, zonder haast, zonder verborgen agenda. Dat is misschien de eenvoudigste manier om te beschrijven wat vrijzinnig humanistisch consulenten doen. Maar tegelijk is het ook de meest wezenlijke. In een samenleving die steeds sneller draait, die hoge verwachtingen stelt en waarin kwetsbaarheid vaak weinig ruimte krijgt, is het niet vanzelfsprekend om stil te staan bij wat iemand bezighoudt, verwacht, ontregelt of raakt.

Toch is dat precies wat onze consulenten elke dag opnieuw doen. Ze maken ruimte waar die elders ontbreekt. Ze zoeken mee naar een taal wanneer woorden vinden moeilijk is. Ze helpen mensen hun eigen kompas terugvinden wanneer het leven hen uit koers heeft geslagen. En ze doen dat vanuit een overtuiging die diep verankerd zit in het vrijzinnig humanisme: dat iedere mens het recht heeft om zelf te denken, zelf te kiezen en zelf richting te geven aan het eigen leven én dat niemand dat alleen hoeft te doen. Onze baseline ‘Denk voor jezelf, zorg voor elkaar’ is geen slogan die we alleen maar bovenaan een folder zetten. Het is een manier van werken, een manier van kijken, een manier van aanwezig zijn. In de verhalen die in dit boek verzameld zijn, zie je hoe die twee principes elkaar voortdurend aanvullen. Denken voor jezelf vraagt ruimte, rust en helderheid. Zorg voor elkaar vraagt nabijheid, aandacht en menselijkheid. In alle verhalen die je hier zal ontdekken, zie je hoe die twee bewegingen elkaar versterken.

Dit boek brengt verhalen samen uit de dagelijkse praktijk van vrijzinnig humanistisch consulenten. Het zijn geen theoretische beschouwingen, maar verhalen van mensen die op een kruispunt staan: na een verlies, bij een moeilijke keuze, in een periode van

armoede, bij eenzaamheid, bij psychische kwetsbaarheid, bij migratie, bij het levenseinde. Verhalen van mensen die zoeken naar betekenis, naar houvast, naar erkenning.

Wat mij telkens opnieuw treft wanneer ik deze verhalen lees, is hoe divers de situaties zijn en hoe universeel de onderliggende vragen. Een vrouw die worstelt met verdriet na een abortus. Een man die in armoede leeft en zich door het leven geslagen voelt. Een jongere die twijfelt aan haar bestaansrecht. Een vluchtelingengezin dat zoekt naar stabiliteit in een onbekend land. Een oudere die zich verloren voelt in een woonzorgcentrum. Een mens die euthanasie overweegt en iemand nodig heeft die luistert zonder angst. Het zijn verhalen die op het eerste gezicht weinig met elkaar te maken hebben, maar die in hun kern dezelfde behoefte tonen: gezien worden als mens. Niet als dossier, niet als probleem, maar als mens.

Dat is precies wat vrijzinnig humanistisch consulenten doen. Ze zien de mens achter het verhaal. Ze luisteren naar wat gezegd wordt, maar ook naar wat niet gezegd kan worden. Ze herkennen de breuklijnen in een levensverhaal en helpen mensen om opnieuw samenhang te vinden. Ze zijn aanwezig op momenten waarop het leven zijn vanzelfsprekendheid verliest. En ze doen dat zonder oordeel, zonder voorbehoud en zonder de pretentie dat zij het beter weten. In een tijd waarin polarisatie toeneemt en waarin mensen elkaar steeds vaker reduceren tot standpunten of identiteiten, is dat geen kleine opdracht. Het vraagt moed om open te blijven luisteren. Het vraagt aandacht om niet in snelle conclusies te vervallen. Het vraagt menselijkheid om nabij te blijven wanneer het moeilijk wordt. Maar het is precies die houding die het vrijzinnig humanisme zo herkenbaar maakt: een diep vertrouwen in de kracht van mensen om hun eigen weg te vinden, gecombineerd met een even diep besef dat niemand dat alleen hoeft te doen.

De verhalen in dit boek tonen ook hoe breed het werk van consulenten is. Ze begeleiden mensen in armoede, waar existentiële vragen vaak verweven zijn met structurele ongelijkheid. Ze ondersteunen mensen die geconfronteerd worden met verlies, rouw of eenzaamheid. Ze gaan in gesprek met mensen die worstelen met hun identiteit, hun verleden of hun toekomst. Ze staan naast mensen die nadenken over hun levenseinde en zoeken naar een waardige manier om afscheid te nemen. Ze werken met jongeren die hun plaats in de wereld nog moeten vinden en met ouderen die terugblikken op een leven dat soms zwaar, soms rijk, maar altijd uniek is geweest. In al die situaties is er één constante: de ontmoeting van mens tot mens.

Wat deze verhalen zo waardevol maakt, is dat ze tonen hoe zingeving ontstaat in dialoog. Niet als iets dat van bovenaf wordt aangereikt, maar als iets dat groeit in het gesprek zelf. Zingeving is geen antwoord dat je kan geven; het is een proces dat je samen verkent. Het is zoeken naar wat iemand drijft, naar wat iemand nodig heeft, naar wat iemand hoop geeft. Het is stilstaan bij wat pijn doet, maar ook bij wat kracht geeft. Het is ruimte maken voor twijfel, voor stilte, voor emoties die niet altijd netjes in woorden passen. En het is erkennen dat elke mens recht heeft op een eigen manier van rouwen, van zoeken, van leven.

Als voorzitter van deMens.nu ben ik bijzonder trots op het werk dat onze consulenten elke dag verrichten. Niet omdat het spectaculair is, maar precies omdat het dat niet is. Het is werk dat zich afspeelt in kleine kamers, aan keukentafels, tijdens wandelingen, in woonzorgcentra, in ziekenhuizen, in gevangenissen, in onze huizen van de Mens... Het is werk dat vaak onzichtbaar blijft, maar dat voor de mensen die het ervaren, van onschatbare waarde is. Het is werk dat raakt aan de kern van wat het betekent om mens te zijn: kwetsbaar, zoekend, verbonden.

Dit boek is een uitnodiging om die praktijk van nabij te leren kennen. Om te zien hoe vrijzinnig humanisme vorm krijgt in concrete ontmoetingen. Om te begrijpen hoe onze baseline 'Denk voor jezelf, zorg voor elkaar' geen abstract principe is, maar een dagelijkse realiteit. En om te ervaren hoe betekenisvol het kan zijn wanneer iemand de tijd neemt om te luisteren, om te verhelderen, om aanwezig te zijn.

Ik wil alle consulenten bedanken die hun ervaringen hebben gedeeld. Ik wil ook de mensen bedanken die hun verhaal toevertrouwen aan onze consulenten en die, rechtstreeks of onrechtstreeks, de basis vormen van dit boek. En ik wil jou, lezer, bedanken. Omdat je de tijd neemt om deze verhalen te lezen. Omdat je bereid bent om je te laten raken. Omdat je openstaat voor de mens achter het verhaal.

Van mens tot mens is meer dan een titel. Het is een manier van in de wereld staan. Een manier van kijken naar elkaar. Een manier van samenleven. Ik hoop dat dit boek je uitnodigt om die houding mee te dragen, waar je ook gaat.

Raymonda Verdyck, voorzitter deMens.nu

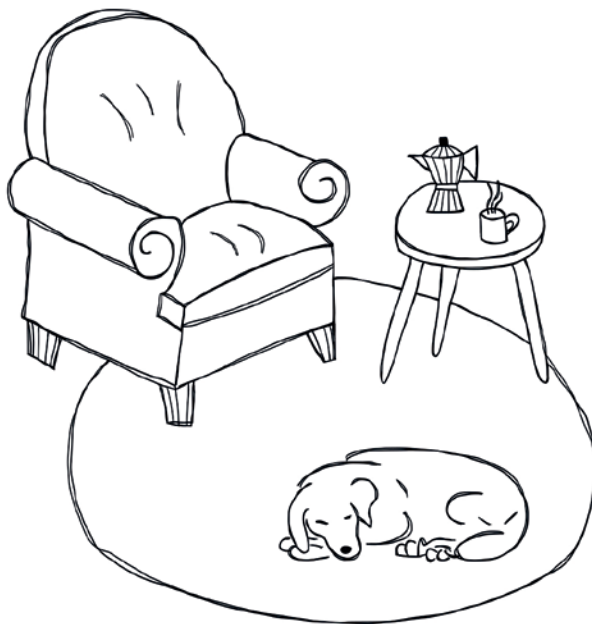
DEEL I

**VOOR MENSEN DOOR
MENSEN: IN DE
PRAKTIJK**

Wanneer alleen zijn geen keuze is

Over eenzaamheid en verbindend contact

Yvon Bartelink

8.15 uur - thuis

Ik trek de voordeur achter mij dicht en voel mijn gsm trillen. Dat zal een bericht van Denise zijn. Eergisteren vertelde ze me dat er tegenwoordig niemand langskomt. Geen bezoeken, geen uitstappen, zelfs geen doktersconsultaties. Alleen lege uren en het vooruitzicht rondjes te draaien rond haar eetkamertafel om die uren te doden. Minuut per minuut. Haar tekstbericht licht op: 'Sorry, Yvon, voor nog meer van mijn gezaag. Het is belachelijk, maar ik ben weeral wakker van 4 uur en bang voor deze dag. Wat doe ik hier nog? Wat heeft dit voor zin?' Ik heb geen antwoord op die vraag. Dat is er zelden op dergelijke levensvragen. Maar ik weet dat mijn reactie haar gevoel dat het niemand wat uitmaakt hoe het met haar gaat, verzacht. Ik schrijf terug dat ik zie hoe moeilijk ze het heeft en herinner haar aan de bijeenkomst van de praatgroep vanavond om haar een perspectief te bieden. Haar reactie volgt meteen: 'Dank u. Alleen al dat ik weet dat ik een antwoord krijg, is een steun voor mij.'

Onderweg naar het woonzorgcentrum voor mijn eerste afspraak van de dag realiseer ik me voor de zoveelste keer hoe menselijk eenzaamheid is en hoeveel vormen die kan aannemen. In alledaags contact vragen we anderen zo weinig hoe het écht met hen gaat of hebben we geen tijd om aandachtig naar hun antwoord te luisteren. In mijn gesprekken als vrijzinnig humanistisch consulent is dat gelukkig anders.

9.00 uur - Maria, woonzorgcentrum

Het is dan ook mijn eerste vraag aan Maria in het woonzorgcentrum. Maar op een antwoord moet ik even wachten. Vanwege code oranje voor luchtweginfecties draag ik een mondkapje en sinds ze de kaap van de 90 passeerde, hoort Maria niet zo goed meer. Ze

zet het geluid van de televisie uit, zodat het lijkt of nieuwsanker Wim De Vilder de hoogtepunten van het journaal geruisloos herhaalt. En dan komt er ook nog een animator binnen die vraagt of ze meegaat om carnavalsmaskers te maken. Maria bedankt beleefd en knipoogt naar mij.

Wanneer we eindelijk zitten, herhaal ik mijn vraag. Ze denkt even na en laat haar 'Ach, kind, ik ben oud, hè' volgen door een echt antwoord. Het doet haar veel pijn dat ze hier doen alsof ze weer op de kleuterschool zit. Knutselen, voorlezen, kinderliedjes zingen. Ze probeert er het beste van te maken, maar heeft het er moeilijk mee dat haar wereld steeds kleiner wordt. Ze is nu 96 en elke dag in die jaren was gevuld met emoties, gedachten, ervaringen en mensen die ze meedraagt. Het boerengezin waarin ze opgroeide, haar lieve man en het grote verdriet geen kinderen te krijgen, meer dan 40 jaar lang naar Brussel pendelen in een Fiatje 500, haar honden die ze zo graag zag, de mooie reizen, haar nichten en neven. En daarnaast de grote veranderingen: oorlogen, de maanlanding, de komst van de televisie, de computer...

Altijd was ze mee. Een vol, actief, geëngageerd leven. Het maakte haar tot wie ze nu is. Een positief ingestelde, lieve en wijze vrouw die zoveel meer is dan wat binnen de muren van haar kamer past – en bij uitbreiding de gang en de eetruimte waar ze haar leven nu leidt. Tot voor enkele jaren ging ze nog regelmatig weg en ademde de frisse geuren van buiten. Ze sprak met onbekenden en proefde de smaken van andere keukens. Nu eet ze alleen nog de speciaal voor senioren niet te gevarieerde, niet te gekruide, niet te krokante gerechten. Hoort ze de autochtone Vilvoordenaars dagelijks dezelfde verhalen vertellen over wie vroeger bij wie in de klas zat en welke juf ze hadden, en vangt ze de afkeurende blikken waarmee Mariëtte beoordeeld wordt wanneer ze voor de derde dag op rij datzelfde donkerblauwe giletje draagt. Dat is niet wie Maria als mens

is, maar voor haar binnenkant is hier geen plaats. Daardoor voelt ze zich vaak helemaal alleen.

In haar kamer houdt ze de connectie met zichzelf en de buitenwereld vast. De televisie is haar venster op de wereld. Facturen en medicijnen beheert ze zelf. En ook mijn bezoeken verbinden haar met die grotere gehelen. We praten over vroeger en nu, over keuzes en wat een mens overkomt, over haar zus die nog thuis woont, het leerkrachtentekort, de oorlog in Gaza of de maïs die op de velden begint te groeien. En even voelt en weet ze weer – tot in het diepst van haar wezen – wie zij is. Als mens. Als vrouw. Als wereldburger. Zo worden verleden en heden met elkaar verbonden en maakt haar kamer in het woonzorgcentrum deel uit van de wereld daarbuiten. Zo voedt Maria haar kracht om zichzelf in die kleine leefwereld niet te verliezen en behoudt ze de zin in haar leven.

11.00 uur - Arthur, thuis

Een halfuurtje later stap ik de woonkamer van Arthur binnen. Ook onze gesprekken gaan vaak over zin zoeken en jezelf kunnen zijn. Maar dan op een heel andere manier. Arthur is 56 en heeft jongdementie, een diagnose die veel angst en onzekerheid met zich meebrengt, ook al blijft zijn situatie redelijk stabiel. Hij is inmiddels 32 jaar met Agnes getrouwd en hun kinderen zijn sinds kort het huis uit. Arthur en Agnes hebben altijd een moeilijk huwelijk gehad. Sinds ze weer met z'n tweeën wonen, delen ze weinig meer dan een appartement, een tafel en stilte. Aangezien Agnes beperkt mobiel is en Arthur op straat weleens verloren loopt, brengen ze vele eenzame uren in elkaars gezelschap door.

Net zoals altijd neemt Arthur mij meteen als ik binnenkom, mee naar de kleine kamer die dienstdoet als bureau en hobbyruimte. In de living kijkt Agnes tv. Arthur zet koffie en we installeren ons.

Op mijn vraag hoe het vandaag met hem gaat, antwoordt hij met schouderophalen en het bekende relaas over hoe moeilijk Agnes heeft gedaan over het ontbijt die ochtend. Maar al snel ligt de focus op vroeger, op het gezin waar hij met zijn vier zussen en oudere broer opgroeide. Hij was de benjamin van het gezin en had een heerlijke jeugd. Ze hadden niet veel, maar alles werd gedeeld en als jongste werd hij rotverwend, geeft hij met een scheve glimlach toe. Hard werken, eerlijk zijn en goed voor elkaar zorgen, zijn levenslessen die hem uit die tijd zijn bijgebleven. Net zoals altijd je best doen, genieten van wat goed is en dat delen met wie je graag ziet. Het zijn waarden die hij zich eigen heeft gemaakt en die sindsdien richting geven aan hoe hij zelf in het leven staat. Maar door zijn ziekte en hoe hij nu leeft, vindt hij het steeds moeilijker om er écht naar te leven en dat weegt zwaar op hem.

Liever neemt hij me mee in herinneringen aan een gaver versie van zichzelf. De jonge Arthur die lekker buiten kon spelen en door zijn broer en diens vrienden werd meegenomen. Hij kwam op hetzelfde bedrijf als zijn zus terecht en dagelijks fietsten ze samen door weer en wind om er te raken. Het plezier. Het warme nest waar ze graag werden gezien. De strenge maar rechtvaardige opvoeding. Hij vertelt graag hoe hij als jongeman in de lokale dancing verliefd werd op het mooiste meisje van de wereld dat ook nog eens fantastisch kon dansen. Hoe ze samen van een grootse toekomst droomden en de wereld aan hun voeten lag.

Dat deel van zijn verhaal laat zich vlot vertellen en doet hem duidelijk plezier. Maar ook de passages waarin de realiteit hun dromen overstemde, vinden uiteindelijk woorden.

Agnes en hij werden op jonge leeftijd ouders. Ze kwamen in ploegendienst terecht en werkten afwisselend om voor hun kinderen te zorgen. Maar als arbeiders en ouders raakten ze elkaar als partners kwijt. En toen belandde Agnes door een auto-ongeluk ook nog eens

in een rolstoel, een klap die ze niet kon verwerken. Beetje bij beetje trok ze zich uit het leven terug en werd Arthur steeds meer alleen verantwoordelijk voor de dagelijkse zorgen en verantwoordelijkheden. Uiteindelijk bleven alleen de frustratie en de irritatie. En nu de kinderen het huis uit zijn, stelt Arthur zich steeds vaker de vraag wat de zin hiervan eigenlijk nog is. Zeker nu hij alzheimer heeft.

Hij weet dat er een moment komt dat hij niet meer voor anderen kan zorgen. En wanneer hij langzaam zichzelf verliest, wat blijft er dan nog over? De pijnlijke realiteit is dat hij nu soms al verloren loopt. Niet alleen buiten of in huis, maar ook in zijn eigen hoofd. Wat als hij echt niet meer op zichzelf kan vertrouwen, wie is hij dan nog? En wat kan hij dan nog voor zijn kinderen en kleinkinderen betekenen, of zelfs voor Agnes?

Met vochtige ogen kijkt hij me aan, heel goed wetende dat dit tijdstip niet te keren is. Arthur verwacht geen oplossing van onze gesprekken, maar vindt al vertellend in veiligheid en vertrouwen wel zichzelf terug. Hoe aarzelend hij zijn woorden ook zoekt en hoe vluchtig dat weten soms is.

Net die vergankelijkheid maakt hem bang, wordt heel concreet ook wanneer hij aan zijn eigen levenseinde denkt. Als vrijzinnige gelooft hij niet in een hiernamaals, maar wel dat er sporen van hem achterblijven in het leven van zijn kinderen en misschien ook kleinkinderen. Op heldere momenten weet hij heel goed hoe hij herinnerd wil worden. Niet als een kwetsbare, vergeetachtige oude man, maar als wijs, zelfstandig en zorgzaam. Om aan zijn verlangen naar autonomie tegemoet te komen, bereiden we op heldere momenten samen zijn afscheidsplechtigheid voor.

In het aangezicht van de dood worden ervaringen, waarden en herinneringen gewogen en herschikt, en behoudt Arthur de regie over zijn leven. We bespreken de praktische zaken: wie hij er graag bij